

U.A.-1 :- 2022

દોરગ:- 8

1/10/22

વિષય:- સામાજિક વિજ્ઞાન

કુલપાત્ર:- 80

Date:-

1/10/22

પ્રશ્ન-1 (અ) નીચેના વિધાનોમાંથી યોગ્ય પિછાવ પસંદ કરી જવાબ લખો. (10)

- (1) ડચ
- (2) મેજર મનરો
- (3) સંચાલ
- (4) મુંબઈ અને મદ્રાસ (એન્નઈ)
- (5) ગાય - હુડકર
- (6) નાનાસાપલ
- (7) 8 સેપ્ટેમ્બર, 1857
- (8) પોર્ટુગલ
- (9) 20 વર્ષ
- (10) હોલકાતી

(બ) નીચેના વિધાનો પૈકી કે જોરો જલગવો. (4)

- (1) યુરોપિયન દેશોમાં ભારતના લેખના મરીમસાલાની મંગ રહેતી. - ✓
- (2) ભારતમાં ગળીના ઉત્પાદનની એક પ્રધા પ્રચલિત હતી. - X
- (3) ભારતમાં લોપડ-પોલાદ ઉદ્યોગની શરૂઆત જમશેદજી તાતાએ કરી હતી. - ✓
- (4) ભારતમાં કાંત સંગ્રામનાં માલ-ગોદામો અને કારખાના હતાં. - X

(ક) લંબ વેસતા યોગ્ય ટેડકાં મેડો. (4)

- | અ | બ |
|---------------|--------------------------|
| (1) અમદાવાદ | (1) ભારતનું માન્યેસ્ટર |
| (2) મદ્રાસ | (2) મોટું સેન્ટ્રલ જ્યોત |
| (3) કલકત્તા | (3) મોટું વિલિયમ |
| (4) જમશેદ પુર | (4) સાકચી |

પ્રશ્ન-૨ (અ) નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ ત્રણ-ચાર વાક્યમાં લખો. (ગમે તે ત્રણ) (૭)

(૧) બ્રિટિશ શાસન વખતે ભારતમાં ભારતીયોની સ્થિતિ કેવી હતી ?

→ બ્રિટિશ શાસન વખતે ભારતમાં અંગ્રેજ ભારતીય સૈનિકો મેંડાયા હતા. પરંતુ તેમને ઉચ્ચ હોદ્દા મળતા ન હતા. ભારતીયોને ભારતમાં સુબેદારના હોદ્દા પદવી મળતી ન હતી. તેમના પગારદોરણ પણ અંગ્રેજોના પ્રમાણમાં ઓછા હતા.

(૨) અઠારમી સદીમાં ભારતમાં ખેતીની સ્થિતિ કેવી હતી ?

→ અઠારમી સદીમાં ભારતમાં ખેતીની સ્થિતિ બહુ સારી ન હતી. તે સમયે દેશમાં કંપની સરકારનું શાસન હતું. કંપની સરકારે ઉદ્ધાર કોઈના લાભે જમીન પેદાશો લઈ વધારે નામે મેંડવી વેચવાની હતી. ખેતપેદાશોના ખરીદ-વેચાણના બજારો પર તેમને ઘેરો રહ્યા. કંપની સરકારે ખેતપેદાશોનું વ્યાપારીકરણ કર્યું તેથી ખેડૂતો બેહવાલ થયા.

(૩) ૧૮૫૭ના સંગ્રામના મુખ્ય નેતાઓ કોણ કોણ હતા ?

→ ૧૮૫૭ના સંગ્રામના લખનાના નેતા લેગમ હજરત મહેસીદાં. જાંસીમાં રાણી લક્ષ્મીબાઈએ નેતૃત્વ કર્યું. કાનપુરમાં સંગ્રામનું નેતૃત્વ નાનાસાહેબ પેશ્વા અને તાત્યા તોપેએ લીધું હતું. બિહારના મગીરદાર કુવરસિંહ ૬૨ વર્ષની વયે નેતૃત્વ કરતા હતા. ભરતીમાં લાહોરના મુખ્ય નેતા હતા.

(૪) પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ પછી ભારતના લોખંડ-પીલાદ ઉદ્યોગના વિકાસ વિશે જણાવો.

→ પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન યુરોપના દેશોમાં મંદી આવે તેથી ભારતમાં સૌદાગિત વિમસને વેગ મળ્યો. ઈ.સ. ૧૯૧૧માં જમશેદજી તાલપે સાહેબ (હાલનું જમશેદપુર) માં લોખંડનું સૌપ્રથમ કારખાનું શરૂ કર્યું. તે સાથે ભારતમાં લોખંડ-પીલાદ જેવા યાયાગ ઉદ્યોગની શરૂઆત થઈ. તેની અસર ભારતના બીજા ક્ષેત્રના ઉદ્યોગ પર થવાથી અન્ય ઉદ્યોગો શરૂ થયા. લેંગલુરુમાં ઈન્ડિયન ઈર્નસ્ટેલસ્ટીલ કોર્પોરેશન નામની સંસ્થા શરૂ થવાથી લોખંડ-પીલાદના ઉદ્યોગને નવી દિશા મળી. બુરહાનપુર તથા ભદ્રાવતીમાં પણ કારખાના શરૂ થયા.

પ્રશ્ન-૨ (બ) ઐતિહાસિક કારણો લખો. (ગમે તે લે) (૬)

(૧) રાયતવારી પદ્ધતિથી ખેડૂતોને જમીનના માલિકી હકમાં કોઈ ફાયદો ન થયો.

→ રાયતવારી પદ્ધતિમાં જમીનનું મહેસૂલ વધારે પડતું હતું. વળી, સરકાર દ્વિધે ત્યારે જમીન મહેસૂલમાં વધારો કરવાનો હક ધરાવતી હતી. કોઈ પણ સ્થિતિમાં પણ નાશ પામે તો પણ ખેડૂતો જમીન મહેસૂલ ભરવું પડતું હતું. તેથી કહી શકાય કે રાયતવારી પદ્ધતિમાં ખેડૂતોને જમીનના માલિકી હકમાં કોઈ ફાયદો ન થયો.

(૨) ભારતીય સિપાહીઓએ કંપની સરકાર સામે વિદ્રોહ કર્યો.

→ ૧૮૫૭ના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામની શરૂઆત કરનાર ભારતીય સિપાહીઓ હતા. ભારતીય સિપાહીઓ પ્રત્યે કંપનીએ શોષણપૂર્વક નીતિ અપનાવી હતી. કઠોર પરિશ્રમ કરવા છતાં હિંદી સૈનિકોનાં પગારભથ્થાં અને સગવડો સંગ્રેજ સૈનિકો કરતાં ઓછાં હતાં. ભારતીય સૈનિકોને પાછડી લાંઘવાનાં તિલક કરવાનો કે દાઢી શણવા પર પ્રતિબંધ હતો. તેમને લેમની ઘાઝિંડ લાવવા વિકલ્પ દરિયાપાર જવાની આંશધરી આપવી પડતી. આ બંધો કારણે લોકો ભારતીય સિપાહીઓએ કંપની સરકાર સામે વિદ્રોહ કર્યો.

(૩) લંગાળમાં દિલ્હી શાસન પદ્ધતિ અમલમાં આવી.

→ બ્રિટિશરના યુદ્ધ પછી સંગ્રેજેને લંગાળ, જિહાર અને મૌરિયન્સના હીવાની અધિકારો મળ્યા. આમ તેઓ તે પ્રદેશના વિધિસરના માલિક બન્યા. ત્યારે હોના વહીવટની જવાબદારી નવાજબા શિરે હતી. આમ, લંગાળમાં લે પ્રમાણે શાસન પદ્ધતિ કોટલે કે દિલ્હી શાસન પદ્ધતિ અમલમાં આવી.

(૬) દૂંડનોંધ લખો. (ગમે તે જોડ) (૩)

(૧) બ્રિટિશરનું યુદ્ધ :-

પલાશીના યુદ્ધ પછી બ્રિટિશરને લંગાળની નવાજબા લગાવવામાં આવ્યો, પરંતુ તે સંગ્રેજેને સાથ સહકાર આપતો ન હતો. સંગ્રેજેને તેને ઉઠાડી મીરઠાસીમને નવાજબા બનાવ્યો. મીરઠાસીમ પણ સંગ્રેજેને હાંડી ઠાકવા દેખતો હતો. તેણે સુવંદના નવાજબા અને મુઘલ સમ્રાટ સાથે મળી સંગ્રેજેને હાંડી ઠાકવાની યોજના લગાવી આ તરોની સંયુક્ત સેનામાં ૫૦,૦૦૦ જેટલા સૈનિકો હતા. ત્યારે સંગ્રેજ સેનામાં ૭૦૭૨ સૈનિકો હતા. ૧૭૬૪માં બંને વચ્ચે બ્રિટિશર સામે યુદ્ધ થયું.

જેમાં સંયુક્ત સેનાની હાર થઈ. આ યુદ્ધ પછી સંગ્રેમે શ્રી
મીરકાસીમને લઈને મીરજાપુરને લંગાળમાં ફરીથી ગવાળ
લગાવ્યો. આ યુદ્ધથી સંગ્રેમેને લંગાળ, જિહાર અને
મોરિશ્સની હીવાની સત્તાઓ મળી. સામે, સંગ્રેમે લેપારમોથી
સાસડ લખ્યા. આ યુદ્ધ પછી લંગાળ પ્રાંતમાં હિમુખી કાસન
પદ્ધતિ દાખલ થઈ.

(૨) જિરસા મુંડા :-

જિરસા મુંડાનો જન્મ ૧૬મી નવેમ્બર, ૧૮૪૬માં થયો હતો.
તેમના પિતાનું નામ સુગના મુંડા અને માતાનું નામ કિરમી મુંડાઈના
હતું. તેમણે બાળપણ ઘેરા-બહુરા ચરાવવમાં, સાતાડાની રમતોમાં
લીધું હતું. ગરીબીને કારણે તેમના પરિવારને સ્થૂળાતર કંચુ
પડતું હતું. તેમણે મિલાનરી સંસ્ક્રામાં વિદ્યાગ મેળવ્યું હતું તેમજ
જન્યોઈ ધારાગ કસો હતી. તેમણે વૈજ્ઞાનિક દર્શનના પ્રચાર સાથે પણ કા
કયું હતું.

જિરસાએ કંપની સરકાર સામે જે આંદોલન ચલાવ્યું તે જિરસા
મુંડા ચળવળ કહેવાય છે. આ ચળવળનો પ્રભાવ દક્ષિણ ગિરનારમાં
ઘેરા નાગપુર વિસ્તારમાં. આશરે ૪૦૦ ચોરસ માઈલના વિસ્તારમાં
હતા. તેમણે લોકોને કહ્યું કે કંપની સરકાર સામેના પરંપરાગત
હડોળ દોવાળ કરી વેંઠ ફરવે છે.

જિરસાએ જનતાના લોકોને કંપની કે દારૂ છોડો, ગામની
સમૃદ્ધિ રાખો, મદુ ડાકલગમાં વિદ્યાસુ ન કરો તેમજ મુંડાઓને શ્રેષ્ઠ
સ્થાને સ્થિર રહી ખેતી કરવા કહ્યું. તેમની બધા વાત જાણના
લોકો માનતા હતા. આ કોઈ સંગ્રેમેને તેમનો ભય લાગ્યો.
સરકારે તેમના પર ઘોરા આરોપ મૂકી ૧૮૫૬માં ધરપકડ
કરી. બે વર્ષની સજા થઈ. તેમણે દીકું અને સંગ્રેમે સામે
સમૃદ્ધ મુંડાવાળું જિરસા શ્રેષ્ઠ ચળવળને મજબૂત લગાવી.
ઈ.સ. ૧૯૦૦ માં તેમણે કૌલેરા થયો અને અવસાન પામ્યા.
તે સામે આ ચળવળ મંદ પડી ગઈ.

પ્રશ્ન-૩ (અ) ડૉસ્માંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો. (૭)

- (૧) જંધારણમાં સંઘીય શાસનવ્યવસ્થાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- (૨) વિશ્વમાં સૌથી મોટું લેખિત જંધારણ ભારત દેશનું છે.
- (૩) ભારતના નાગરિકને ૧૮ વર્ષની ઉંમરે મતો દાખલ પાડવામાં આવે છે.
- (૪) આપણા દેશની સંસદમાં બે ગૃહ છે.
- (૫) આપણા દેશનો સમગ્ર વહીવટ રાષ્ટ્રપતિ ના નામે ચાલે છે.
- (૬) ભારતની સંસદના ઉપલા ગૃહને રાજ્યસભા કહે છે.
- (૭) લોકસભાની મુદત પાંચ વર્ષની છે.

(બ) નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં જવાબ લખો. (ગમે તે પાંચ) (૧૦)

- (૧) કોઈ પણ દેશને જંધારણની શા માટે જરૂરિયાત છે ?
→ જંધારણ વગર કોઈ પણ દેશનું સામન વ્યાપી શકતું નથી. જંધારણથી ઘણા ઉદ્દેશો સિદ્ધ થાય છે. લોકશાહી શાસનવ્યવસ્થામાં પ્રજાના પ્રતિનિધિઓ સત્તા સંભાળે છે. તેઓ સત્તાનો દુરુપયોગ ન કરે તેના ઉપાયો જંધારણમાં હોય છે. જંધારણથી દેશની વહીવટ સુચારુ રીતે ચાલે છે. જંધારણથી સરકાર અને નાગરિક વચ્ચેના સંબંધો સ્થાપિત થાય છે.
- (૨) ભારત દેશને શા માટે પ્રજાસત્તાક કહેવામાં આવે છે ?
→ પ્રજાસત્તાક દેશ સૌથી જેમાં પ્રજાની પાસે સત્તા હોય તેવો દેશ. પ્રજાસત્તાક દેશમાં પ્રજા જ પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે સામન કરે છે. રાષ્ટ્રના વડા કે વહીવટ કરનાર નેતાઓ નાગરિકોના - પ્રજાના મતોનાથી ચૂંટાય છે. જેમાં કોઈ સ્થાન વંશપરંપરાગત હોતું નથી. આવા દેશમાં લોકો હોદ્દાઓ ધર્મ, મત કે ભિન્નતાને ભેદભાવ વગર લોકો નાગરિકો માટે ખુલ્લા હોય છે. માટે ભારત દેશને પ્રજાસત્તાક કહેવામાં આવે છે.

- (૩) કોઈ પણ બે મૂળભૂત હકો વચ્ચેના સંબંધો લખો.
→ દેશના જંધારણ નાગરિકને છ મૂળ હકોની ભેટ આપે છે.
(૧) સમાનતાનો હક (૨) સ્વાતંત્રતાનો હક (૩) શોષણ સામે વિરોધનો હક (૪) ધાર્મિક સ્વાતંત્રતાનો હક (૫) સાંસ્કૃતિક અને શૈક્ષણિક હક (૬) જંધારણીય ઇલાજનો હક
(૭) સમાનતાનો હક - કાયદાની રીતે દેશના લોકો નાગરિકો

સમાજ છે. ધર્મ, ઋષિ, સિંગ, કૌમ, કે રંગને આધારે તેમાં કોઈ પક્ષપાત કે ભેદભાવ દુરવામાં આવતો નથી. બધા નાગરિકોને યોગ્યતા પ્રમાણ સમાજ તરફ મળે છે.

(૨) શોષણ સામે વિરોધનો હક :- કોઈ પણ વ્યક્તિ અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિનું શોષણ કરી શકતો નથી. તેની પાછળ બંધારણમાં ઉદ્દેશ શોષણ વિરોધી સમાજની રચના કરવાનો છે. સૌંદર્ય વર્ષથી નાની ઉંમરના બાળક પાસે મજૂરી કરાવી શકાતી નથી. કરાવે તો તે ગુનો લગે છે. બાળકનું શોષણ સરકાર પાસે આ હક આપવામાં આવ્યો છે.

(૪) રાજ્યસભાના સભ્ય થવા માટેની લાયકાત જણાવો.

→ (૧) ચૂંટણીમાં ઊંડો રહેનાર ઉમેદવાર હાલનાની નાગરિક હોવો જોઈએ. (૨) તેની ઉંમર ૩૦ વર્ષ કે તેથી વધારે હોવી જોઈએ. (૩) તે અસ્થિર મગજનો, નાદાર કે ગુનેગાર ન હોવો જોઈએ. (૪) તે સરકારનો પગારદાર કર્મચારી ન હોવો જોઈએ.

(૫) લોકસભાના સભ્યપદની લાયકાત જણાવો.

→ (૧) ચૂંટણીમાં ઊંડો રહેનાર ઉમેદવાર હાલનાની નાગરિક હોવો જોઈએ. (૨) તેની ઉંમર ૨૫ વર્ષ કે તેથી વધારે હોવી જોઈએ. (૩) તે અસ્થિર મગજનો, નાદાર કે ગુનેગાર ન હોવો જોઈએ. (૪) તે સરકારનો પગારદાર ન હોવો જોઈએ.

(૬) રાજ્યસભાના સભ્યો કેટલા છે? તેમની નિમણૂક કેવી રીતે થાય છે?

→ રાજ્યસભાના ૨૫૦ સભ્યો છે. તેમાં ૨૩૪ સભ્યો વિવિધ રાજ્યોના પ્રતિનિધિ હોય છે. તેઓને જે તે રાજ્યની વિધાનસભા ચૂંટીને મોકલે છે. બાકીના ૧૬ સભ્યોની નિમણૂક રાષ્ટ્રપતિ કરે છે. રાષ્ટ્રપતિ સાહિત્ય, વિજ્ઞાન, રમણગમી, કલા, સામાજિક સેવા જેવા વિવિધ ક્ષેત્રો સાથે સંકળાયેલા વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓની નિમણૂક કરે છે.

પ્રશ્ન-4(અ) નીચેના ભૌગોલિક હારણો લખો. (ગમે તે પ્રાણ X૫)

(૧) સંસાધનોનો ઉચ્ચતર મુક્ત ઉપયોગ કરી
લખો છે.

→ સંસાધનો માનવગુણ માટે અનિવાર્ય છે. તેના વગર હવે ગુણ શક્ય નથી. વસ્તીવધારાને લીધે તથા આધુનિક ટેકનોલોજીને લીધે લેના વપરાશ દિન-પ્રતિદિન વધી રહ્યો છે. તેથી કોઈલાક સંસાધનો પૂરી જવાની અણી પર છે. દા.ત. પેટ્રોલિયમ, માનવીની આજની પ્રગતિ અને આધુનિક ગુણશૈલી રજાવવા સંસાધનો જરૂરી છે. તેથી આને સંસાધનોનો ઉચ્ચતરમુખી અને આયોજનપૂર્વકનો ઉપયોગ કરી લખ્યો છે.

(૨) ખનિજ લેલને છાપું સોનું કહે છે.

→ રંગે છાપું ખનિજતેલ ધૂળ જે અભ્યપાન ખનિજ છે. તેમાંથી પ્રુથિયા ક્ષી ધૂળ જે ઉપયોગી પદાર્થો જેવા કે ડોઝલ, પેટ્રોલ, કૅરોસીન, મીણ, પ્લાસ્ટિક અને ઊંજલતેલ મેળવાય છે. લેના કોઈ પણ નાગ લિન ઉપયોગી નીવડતો નથી. નહામો રંગદુ જેવો પદાર્થ કામળ પણ પાકા રસા, લગાવવા વપરાય છે. પેટ્રોલિયમના લગેના વ્યાપારિ મરત્વને લીધે લે કામળા હોવાથી લેને 'છાપું સોનું' કહેવામાં આવે છે.

(૩) કૌવિડ કીટનાશકો તરફનું વલણ વધ્યું છે.

→ ખેતરમાં પાક પર રાસાયણિક કીટનાશકો છાંટીસે તો લે પ્રદુષણ થાય છે. તથા મનુષ્યના આરોગ્ય પર તેની ખરાબ અસર પડે છે. કૌવિડ કીટનાશકો વાપરવાથી ખેતરના પાક કે જમીન પ્રદુષિત થતી નથી. તેથી આજકાલ કૌવિડ કીટનાશકો તરફનું વલણ વધ્યું છે.

(૪) કુદા કુદા પ્રદેશોમાં વિવિધ પાક ઉગાડવામાં આવે છે.

→ કુદાકુદા પ્રદેશોમાં જમીન વિવિધ પ્રકારની જોવા મળે છે. વળી, લદે શુક્રસરણી, આબોરવા, લાપમાન કે વરસાદ અપાતો નથી. જમીનની અલગપણામાં પણ લક્ષ્યવાત હોય છે. દરેક પાકને શુક્રસર પ્રકારની જમીન, આબોરવા અને વરસાદ માન્ય આવે છે. તેથી કુદા કુદા પ્રદેશોમાં વિવિધ પાક ઉગાડવામાં આવે છે.

(૫) ટુંકનેલ લખો. (ગમે તે સ્કેડ) (૩)

૧) ભૂમિ સંસાધન :- ભૂમિ સ્કેડ પ્રકારનું કુદરતી સંસાધન છે.

તે સ્તન્ય સંસાધનો હરતાં વધારે ઉપયોગી છે. પૃથ્વીના ઘાટીનાં લગભગ ૨૫% વિસ્તાર ભૂમિ વડે રોકાયેલા છે. આ પૈકી કેટલોક ભાગ માનવ વસવાટ માટે યોગ્ય છે. ત્યાં વસ્તી ગીચતા ઓછા મળે છે. દા.ત. નુદીઓનાં કાંઠાઓ. વધારે નાનકડાં પ્રદેશો, ગીચ વનપ્રદેશો કે પર્વતીય પ્રદેશોમાં વસી ગયાના કોઈકે ઓછા મળે છે.

ખેતી, ખનિજ, જંગલી ઉપરાંત સ્તન્ય અને ઉદ્યોગોની સ્થાપના માટે ભૂમિ સ્પર્શ રીતે ઉપયોગી છે. વસાઈની ગીચતા સામે ભૂમિની જરૂરિયાત વધારે છે. પરંતુ ભૂમિ ગર્યાદિત છે. ભૂમિની જરૂરિયાત માટે માનવ માનવી જંગલો કાપી રહ્યો છે.

(૨) ખનિજ સંરક્ષણના ઉપાયો :-

- (૧) પેટ્રોલિયમ અને કૌલસાને લગતાં લાખો વર્ષ લાગે છે તે ખૂટી એવું લેવા સ્ત્રોત લેવાથી તેનું ઉત્પાદન ઘટાડવું જોઈએ.
- (૨) લીપ્સંડ, તાંબું, એલ્યુમિનિયમ જેવી ઘાટુઓના લંગારમાંથી રિસાયક્લિંગ કરી તેમને ફરીથી ઉપયોગમાં લેવા જોઈએ.
- (૩) ને ખનિજ કોઈક પ્રમાણમાં મળી આવે છે તેના સ્ત્રોત વિનિયમો કોઈકે જોઈએ. દા.ત. વિદ્યુતને સ્થાને સૌરઊર્જાનો ઉપયોગ પેટ્રોલને બદલે.
- (૪) સી. સી. જી. નો ઉપયોગ વધારવો જોઈએ.
- (૫) કૃષ્ણ ઊર્જા, પવન ઊર્જા, લાયોગેસ વગેરે લિનપરંપરાગત ઊર્જા સ્ત્રોતોનો પ્રચાર કરી તેનો વપરાશ વધારવો જોઈએ.
- (૬) પર્યાવરણની ગુણવત્તા સંબંધી રાષ્ટ્રીય લઘિલઘની પેઠી કૃષ્ણ પર્યાવરણની નોટ સાથે પ્રદૂષણનુષંગ પર્યાવરણ રક્ષા લેવા પ્રયાત્નો કરવા જોઈએ. લિનજરૂરી ઊર્જા ન વાપરતાં બચાવ કરવા જોઈએ.

પ્રશ્ન-૫ (અ) મને ઓળખી મારું નામ લખો.

(૬)

- (૧) ભૂમિ (જમીન)
- (૨) હાંગર
- (૩) ખાણી (જળ)
- (૪) મધમાખી
- (૫) સૂર્ય

(બ) વ્યાખ્યા / સંકલ્પના આપો. (ગમે તે ત્રણ) (૬)

- (૧) જાગ્રતી ખેતી :- જમીનની પદ્ધતિએ દરેક છોડની સારસંભાળ લઈને થતી ખેતીને જાગ્રતી ખેતી કહે છે.
- (૨) સાર્દ ખેતી :- જ્યાં વરસાદનું પ્રમાણ વધારે છે. તથા સિંચાઈની પણ પ્રતી સગવડ છે. તેવા વિસ્તારોની જમીનમાં થતી ખેતીને સાર્દ ખેતી કહે છે.
- (૩) હુદરતી સંસાધન :- હુદરતમાંથી મળતાં જળ વધારે પ્રક્રિયા વિના ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેને હુદરતી સંસાધન કહે છે.
- (૪) ભરતી - ઊર્જા :- દરિયામાં ભરતી દ્વારા ઉત્પન્ન થતી ઊર્જાને ભરતી-ઊર્જા કહે છે.

(ક) ભારતના રેખાંકિત નદીશાખાં નદીશાખાં ઉપર. (૪)

- (૧) સુરજ સાગર (૨) ચીન (૩) જલાતનો સમાત
- (૪) નેપાળ

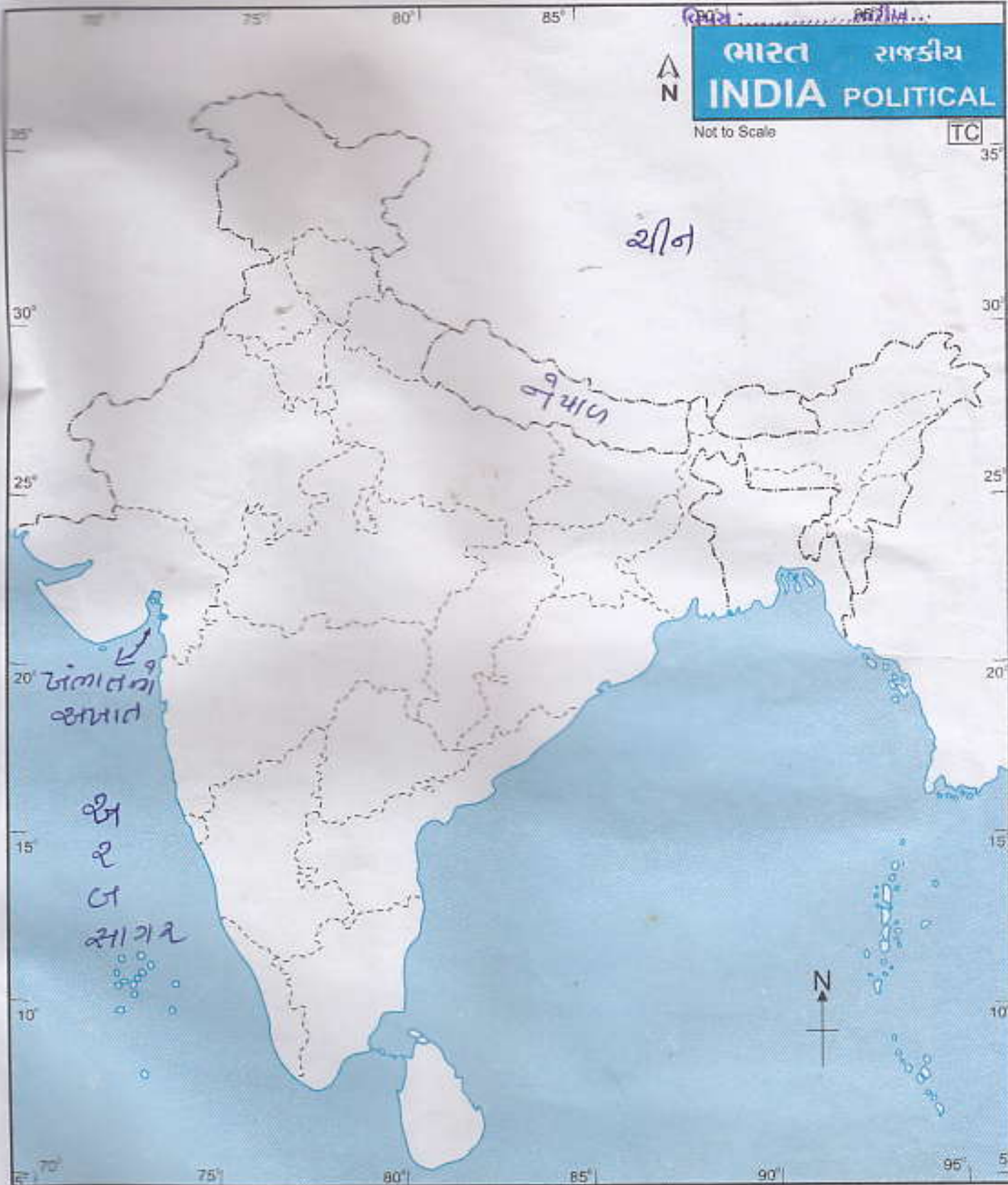
Name _____ Date _____

Std. _____ Roll No. _____

કી. એન. હાઈસ્કૂલ, ખા. થિ., આણંદ:
પરીક્ષા : પ્રથમ / બીજી / ત્રીજી
ધોરણ : પરીક્ષા નં. :

ભારત રાજકીય
INDIA POLITICAL
Not to Scale TC

N



1. Based upon Survey of India Map with the permission of the Surveyor General of India.
2. The territorial waters of India extend into the sea to a distance of twelve nautical miles measured from the appropriate base line.
3. The responsibility for the correctness of internal details rests with the publisher.
4. The international boundaries between Jammu & Kashmir, Assam and Meghalaya shown on this map are as interpreted from the North Eastern Area (Bangladesh) Act, 1971, but have yet to be verified.
5. The administrative headquarters of Chandigarh, Puducherry and Pondicherry are Chandigarh.
6. The international boundaries between Jammu & Kashmir, Assam, Orissa, Madhya Pradesh and Jharkhand & Bihar have not been verified by the Government concerned.
7. The external boundaries and coastline of India agree with the Revised Master Copy certified by Survey of India.

© Government of India, Copyright 2004

vision

Date : _____ Teacher's Signature : _____